

مؤلفه های اطاعت پذیری فرزندان در خانواده و تأثیر آن بر سبک زندگی اسلامی

زهرا صفری^۱

چکیده

از موضوعات مهمی که امروزه در جوامع اسلامی، دغدغه جامعه شناسان و اندیشمندان اسلامی است، مؤلفه های اطاعت پذیری فرزندان در خانواده و ارتباط مؤثر آن بر سبک زندگی اسلامی است، منظور از مؤلفه های اطاعت پذیری یعنی اینکه در محیط خانواده رفتارهای والدین بر اساس معیارها و ضوابط خاصی باشد که فرمانبرداری فرزندان از والدین به سهولت و بر اساس یک وظیفه دینی انجام شود و البته نه تنها هر کدام از این مؤلفه ها، بلکه فرمانبرداری قدرشناسانه و متواضعانه و بر حسب وظیفه دینی فرزندان نیز بر سبک زندگی اسلامی مؤثر هستند، از آن جا که تاکنون در این خصوص پژوهش انجام نشده بود ضروری دانسته شد در این زمینه پژوهش انجام گیرد. لذا هدف اصلی از نوشتار حاضر بررسی مؤلفه های اطاعت پذیری فرزندان در خانواده و تأثیر آن بر سبک زندگی اسلامی می باشد، که بر اساس روش توصیفی - تحلیلی نگارش یافته، پژوهش از نوع کیفی است و از جمله مطالعات کتابخانه ای به شمار می رود، از جمله یافته ها و نتایج این پژوهش دستیابی به مؤلفه هایی از قبیل: تربیت صحیح فرزندان، کاربرد روش محبت، پرهیز از خشونت و پرخاشگری در روابط با فرزند و... می توان اشاره نمود.

واژه های کلیدی: اطاعت پذیری، خانواده، سبک زندگی اسلامی، فرزندان، مؤلفه.

^۱ - دانش آموخته سطح ۲، حوزه علمیه الزهرا، اسلام آباد غرب.

مقدمه

از جمله موضوعات در بعد اجتماعی، اطاعت پذیری از والدین و تأثیر آن بر سبک زندگی است، واژه «سبک زندگی» مقسمی است برای اقسام سبک‌های مختلفی از زندگی با رویکردهای متفاوت، مانند سبک زندگی اسلامی، غربی، شرقی و یا سبک زندگی در روانشناسی، جامعه‌شناسی و... .

از آنجا که اطاعت پذیری از والدین در محیط خانواده سبب کسب سعادت و رستگاری فرزندان و نهادینه کردن تعالیم و ارزش‌های دینی می‌شود مسلماً اثرگذاری بیشتر در سبک زندگی اسلامی دارد و همچنین برکات و ثمرات بی شماری در زندگی فرزندان دارد، براین اساس ضروری است که مؤلفه‌های اطاعت پذیری فرزندان در محیط خانواده شناخته شوند. تا به زندگی و شخصیت فرزندان و والدین در جامعه اسلامی، زیبایی و شادابی وارد شود.

پیشینه نظری موضوع را می‌توان همزمان با نزول آیات قرآن در خصوص موضوع دانست زیرا در چندین آیه در خصوص اینکه اطاعت کنید از والدین و یا اینکه والدین رفتار محبت آمیز با فرزندان داشته باشند تا فرمانبردار آنها باشد بحث به میان آمده است. از طرفی «سبک زندگی» پدیده جوان و نوظهوری است که کمتر از نیم قرن از عمر آن نمی‌گذرد. ورود هر یک از روش‌ها و تکنولوژی‌های امروزی تغییرات بنیادینی در زندگی، احساس، تفکر، شیوه زیست و فرهنگ انسان امروزی به وجود آورده و می‌آورد. آن چیزهایی که متن زندگی انسان را تشکیل می‌دهند؛ همان سبک زندگی است.

از نظر پیشینه تجربی در این خصوص برخی منابع وجود دارد به جهت رعایت اختصار به ذکر برخی از آنها اشاره می‌شود: (۱) کتاب: «بررسی فقهی و حقوقی حدود اطاعت فرزند از والدین» تألیف: ناصر ذوالفقاری و حسین دلداری فروتنه؛ (۲) پایان نامه تحت عنوان بررسی فقهی و حقوقی اطاعت فرزندان از والدین نوشته: سعیده سادات بطحایی از دانشگاه قم؛، وجه تمایز نوشتار حاضر

با این کتب و مقالات در این است که در نوشتار حاضر به بررسی مؤلفه های اطاعت پذیری فرزندان در خانواده و تأثیر آن بر سبک زندگی اسلامی پرداخته می شود حال آنکه در سایر پژوهش ها و کتب این گونه عمل نشده است، اکنون سؤال اصلی پژوهش این است که مؤلفه های اطاعت پذیری فرزندان در خانواده و تأثیر آن بر سبک زندگی اسلامی چه هستند؟ محقق در صدد با مراجعه به منابع به این مهم بپردازد.

۱. مفهوم شناسی

در این قسمت از نوشتار مهمترین واژه های پژوهش از نظر لغوی و اصطلاحی تبیین می شوند.

۱-۱. مؤلفه: مؤلفه در لغت به معنای فراهم شده، تألیف شده و گردآوری شده می باشد، این لغت مؤنث «مؤلف» که به معنای گردآورده شدن، جمع شدن و آنچه شاخص و نمایانگر امری باشد. مؤلفه در اصطلاح به معنای آنکه مطالبی در یک یا چند موضوع فراهم آورده و کتاب یا رساله بنویسد.^۱

۱-۲. اطاعت: واژه «اطاعت» در لغت از ریشه «طوع» (ضد کره) به معنای فرمان بردن است^۲، همراه با خضوع و رغبت معنی شده است^۳ و به معنای «منقاد بودن» و «انجام دادن اوامر مطاع» آمده است. «طاع» یعنی: نرم شد و پیروی کرد. «اطاع» و «انطاع» هم به همین معناست.^۴ در اصطلاح به معنای فرمانبرداری از موجودی برتر است، همچنین اطاعت در مقابل عصیان و نافرمانی است.^۵

^۱ - دهخدا، فرهنگ لغت دهخدا، ص ۴۰۸

^۲ - ابن فارس، مقاییس اللغة، ج ۳، ص ۴۳۱.

^۳ - مصطفوی، التحقيق فی کلمات القرآن، ج ۷، ص ۱۳۸.

^۴ - ابن منظور، لسان العرب، ج ۸، ص ۲۱۹

^۵ - مشکینی، اصطلاحات الاصول، ص ۹۶.

۳-۱. فرزندان: «فرزندان» جمع کلمه «فرزند» در لغت عربی به معنای ولد می باشد در اصطلاح

به نتیجه و حاصل تولید مثل زن و مرد (والدین) گفته می شود.^۱

۴-۱. خانواده: در لغت به معنای خاندان، تبار، اهل بیت، دودمان. ^۲ در اصطلاح خانواده یک سیستم

متعادل و پیچیده است که زن و شوهر آن را بنیان می گذارند و سپس با ورود هر کودک یا هر فرد

دیگری (مثل پدر و مادر بزرگ) این سیستم پیچیده تر می شود.^۳ در اصطلاح قرآنی خانواده یک

واحد اجتماعی است که هدف از آن در نگاه قرآن، تأمین سلامت روانی برای سه دسته است؛ زن و

شوهر، پدر و مادر و فرزندان. همچنین هدف، ایجاد آمادگی برای برخورد و رویارویی با پدیده های

اجتماعی است.^۴ با توجه به اینکه صاحب نظران تعریف های متعددی از خانواده ارائه کرده اند که در

هر تعریف به بُعدی از ابعاد شکل گیری خانواده توجه شده است، در اینجا با توجه به جامع بودن

تعریف علامه طباطبائی (ره)، تعریف ایشان به عنوان تعریف محوری قرار گرفت. ایشان در تعریف

خانواده می فرمایند: «اولین مکانی که برای هر انسانی تعریف می شود و بدان تعلق دارد، خانواده

است. ایشان خانواده را مهم ترین نهاد اجتماعی می داند که با پیوند مقدس ازدواج آغاز می شود و با

تولد فرزندان کامل می گردد»^۵؛ واژه متعادل در لغت عبارت است از دارای تعادل، برابر، ترازمند و

در اصطلاح عبارت است از ویژگی کسی یا چیزی که حالت طبیعی و تراز دارد بدون افراط و تفریط

است.^۶

^۱ - دهخدا، لغتنامه دهخدا، ذیل واژه (فرزند).

^۲ - گولد، ویلیام ل. کولب، فرهنگ علوم اجتماعی، ص ۱۸۱.

^۳ - جمعی از مؤلفان، روان شناسی رشد با نگرش به منابع اسلامی؛ ص ۸۵۴.

^۴ - طباطبائی حکیم، خانواده از منظر قرآن، ص ۱۳.

^۵ - طباطبائی، تفسیر المیزان، ج ۱۱، ص ۴۰۵.

^۶ - معین، فرهنگ لغت معین، ذیل واژه «تعادل».

۱-۵. سبک زندگی: واژه «سبک زندگی» ترکیبی از دو واژه «سبک» و «زندگی» است. قسمت

مهم این ترکیب مفهوم سبک است. در زبان فارسی سبک به معنای طرز، روش و شیوه^۱ است. با توجه به این معنا می توان گفت معادل واژه سبک در عربی «سیره» است.

سبک: در لغت به معنای آب کردن، در قالب ریختن «فلز»، ذوب کردن، گداختن، شکل دادن، «کسی یا چیزی را»، آراستن، شیوه نیک دادن «چیزی را»، «به سبک چیزی»، درآوردن.^۲ معادل واژه «سبک» در زبان عربی تعبیر «اسلوب» و در زبان انگلیسی «style» است. در اصطلاح روش نوعی زندگی فرد، گروه یا فرهنگ را سبک زندگی گویند، روشی که یک فرد یا گروهی از مردم براساس آن کار و زندگی می-کنند.^۳

زندگی در لغت واژه ای فارسی است به معنای زندگانی و به معنای حیات یعنی ضد مرگ و یکی از مخلوقات خداوند هست، «الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ»؛^۴ خدایی که مرگ و زندگانی را آفرید» آفرید» که دارای دو معنی است: یکی «حیات» در برابر مرگ و دیگری «حیاء» نقطه مقابل وقاحت و بی شرمی؛ ولی بعضی از محققان هر دو را به یک ریشه بازگردانده اند و گفته اند حیاء و استحياء نیز نوعی طلب حیات و سلامت است در برابر وقاحت و بی شرمی که نوعی از دست دادن زندگی و سلامت محسوب می شود.^۵ زندگی در اصطلاح به زنده بودن، زیستن حیات، عمر، معاش نیز تعبیر شده است.^۶ راغب در مفردات زندگی را به معنای نیروی حس کننده و حساس، نیروی عمل کننده

^۱ - معین، فرهنگ لغت معین، ذیل واژه سبک

^۲ - آذرنوش، فرهنگ معاصر عربی - فارسی، ص ۲۷۶.

^۳ - عمید، فرهنگ لغت عمید، ذیل نازه سبک زندگی.

^۴ - ملک: ۲.

^۵ - مکارم شیرازی، پیام قرآن، ص ۲۰۰.

^۶ - فراهیدی، العین، ج ۳، ص ۳۱۷.

از دانش (الهی) چیزی برایم آمده که برای تو نیامده است؛ پس مرا پیروی کن، تا تو را به راهی درست راهنمایی کنم. ای پدر ام! شیطان را میپرست؛ چرا که شیطان نسبت به (خدای) گسترده‌مهر، عصیانگر بود»

فرزندان در خانواده های متعادل می آموزند که انسان می تواند با پند و موعظه والدین دلسوز تربیت معنوی کسب کنند^۱ و توکل به خدا و اعتماد به او باتوانایی های خود بر ترس های روحی و جسمی غلبه می کنند و اگر در زندگی با شکست مواجه شدند خداوند پشتیبان آنهاست همچنین بر اساس این آیه اگر هر کدام از والدین یا فرزندان راهی به خطا رفتند باید محیط خانواده اسلامی به گونه ای باشد که با ارشاد و هدایت دیگری از راه خطا برگردند.^۲

^۱ - طباطبایی حکیم ، خانواده از منظر قرآن ، ص ۱۳.

^۲ - آقامیری، عطیه الهی، ص ۱۲۲

نتیجه گیری

از موضوعات مهمی که امروزه در جوامع اسلامی، دغدغه جامعه شناسان و اندیشمندان اسلامی است، مؤلفه‌های اطاعت‌پذیری فرزندان در خانواده و ارتباط مؤثر آن بر سبک زندگی اسلامی است. از آنجا که اطاعت‌پذیری از والدین در محیط خانواده سبب کسب سعادت و رستگاری فرزندان و نهادینه کردن تعالیم و ارزش‌های دینی می‌شود مسلماً اثرگذاری بیشتر در سبک زندگی اسلامی دارد و همچنین برکات و ثمرات بی‌شماری در زندگی فرزندان دارد.

در قرآن و برخی و روایات اسلامی، از زندگی به سبک اسلامی نوعاً یاد شده است. این نوع زندگی، زندگی‌ای حقیقی است که آثار و پیامدهای بسیار ارزشمندی برای انسان در پی دارد، که بخشی از آن در همین دنیا و بخشی دیگر در جهان آخرت آشکار می‌شود.

برخی از مهمترین مؤلفه‌های اطاعت‌پذیری فرزندان از والدین عبارتند از: عقلانیت زیرا والدینی که بر مدار عقل‌گرایی فرزندان خود را تربیت می‌کنند و آنها را عاقلانه بار می‌آورند موضوع اطاعت از دستورات والدین را نیز به عنوان یک امر عاقلانه به فرزندان خود آموزش می‌دهند، مؤلفه بعدی محبت و خوش رفتاری و شادکامی است، والدین می‌توانند با محبت کردن به فرزندان و با زبان نرم و لین با فرزندان برخورد کنند و آنها را مطیع بار آورند، زیرا بر حسب آیه قرآن زبان نرم و لین انسان را مطیع می‌کند؛ برخورد مؤدبانه والدین با فرزندان و معاشرت نیکو نیز در مطیع ساختن فرزندان مؤثر است؛ زیرا افزایش همیاری در مشکلات، همکاری و همدردی از مهمترین روابط بین فرزندان و والدین در راستای اطاعت‌پذیری فرزندان در خانواده است. از طرفی هر چقدر تربیت معنوی و رکن‌های تشکیل دهنده آن از جمله دین و ایمان، معنویت، تقوا، و... در خانواده بیشتر باشد هم سبک زندگی اسلامی رواج دارد و هم اطاعت‌پذیری فرزندان از والدین بیشتر است.

فهرست منابع و مآخذ

*قرآن مجید، ترجمه محمدعلی رضایی اصفهانی.

۱. ابن فارس، محمد بن ذکریا، مقاییس اللغه، بیروت: دارالعلم، ۱۴۰۷
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دارالاحیاء التراث العربیه، ۱۴۱۴هـ.ق.
۳. امیری پور، احمد، آنچه یک خانواده باید بداند، مشهد، راز توکل، چاپ دوم، ۱۳۹۰ش
۴. انصاری قمی، محمدعلی، شرح غررالحکم و دررالکلم، بی‌جا، مهر آیین، ۱۳۷۸
۵. انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام، قم، ام ابیها، چاپ هفدهم، ۱۳۷۶ش
۶. آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر عربی - فارسی، تهران: نشر ثامن، ۱۳۸۸.
۷. آقا میری، فاطمه سادات. عطیه الهی. انتشارات بوستان کتاب قم. چاپ اول. ۱۳۹۵.
۸. بندرریگی، محمد، المعجم الوسیط، چاپ اول، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۴
۹. تراشیون، سید علیرضا، شاخصه های یک خانواده موفق، گنجینه معارف، ۱۳۸۹.
۱۰. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، قم: دفتر نشر اسراء، ۱۳۸۶.
۱۱. حسین زاده، علی، مهارت‌های سازگاری، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۸ش
۱۲. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، تهران: نشر دانشگاه امیرکبیر، ۱۳۷۸هـ.ش.
۱۳. راغب اصفهانی، محمد حسین، مفردات راغب، قم: نشر هاجر، ۱۳۸۵هـ.ش.
۱۴. رضوی زاده، سید نورالدین، بررسی تأثیر مصرف رسانه ها بر سبک زندگی، تهران: نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۶
۱۵. طباطبایی حکیم، عذرا، خانواده از منظر قرآن، دانشنامه موضوعی قرآن، ۱۳۹۲.

۱۶. طباطبایی، محمد بن حسین، تفسیر المیزان ، قم: انتشارات جامعه مدرسین، زمستان ۱۳۶۲ هـ.ش.
۱۷. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران: نشر ناصر خسرو، ۱۳۷۲.
۱۸. طوسی، محمد بن حسین، التبیان فی تفسیر القرآن ، تهران : نشر اسلام ، ۱۳۸۷.
۱۹. عمید، حسن ، فرهنگ فارسی عمید، تهران : نشر امیر کبیر ، ۱۳۷۷ .
۲۰. فاخری، علیرضا، اخلاق خانواده، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، اداره آموزش های عقیدتی سیاسی - ایران - تهران، چاپ: ۱، ۱۳۷۸ هـ.ش
۲۱. فراهیدی، خلیل بن احمد ، العین ، چاپ اول ، بیروت : مؤسسه دارالهجره ، ۱۴۰۵.
۲۲. قرائتی، محسن، تفسیر نور ، تهران : مرکز نشر درسهای از قرآن ، چاپ یازدهم، ۱۳۸۳
۲۳. گولد، ویلیام ل. کولب، فرهنگ علوم اجتماعی، تهران : نشر امیرکبیر ف ۱۳۸۸.
۲۴. محمدی گیلانی، محمد، درسهای اخلاق اسلامی، قم، نشر سایه، چاپ مؤسسه الهادی، چاپ اول، ۱۳۷۴.
۲۵. مشکینی ، علی، اصطلاحات الاصول ، تهران : انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.
۲۶. مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات قرآن ، قم: کتابخانه مدرسه فقاہت ، ۱۳۷۷ هـ.ش.
۲۷. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران : نشر سرایش، ۱۳۸۳ هـ.ش.
۲۸. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۶ هـ.ش.
۲۹.، پیام قرآن ، تهران : دارالکتب اسلامیه، ۱۳۸۸ .
۳۰.، آیات ولایت در قرآن، قم : نشر نسل جوان ، ۱۳۸۶

